ДОРНОД АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

21000. Дорнод аймаг, Хэрлэн сум 7-р баг
ЗДТГ-ын II байр, Утас/Факс: 7058-4203

2020.07.08 № 481

танай ____________-ны № ____________-т

ДОРНОД АЙМГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛЬД ОРОЛЦОХ ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨР НАМЫН ДАРГА О.ЗАЯА ТАНАА

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан шаардлага хангаагүй талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5-д заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд оролцох Хөгжлийн хөтөлбөр намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд оролцох нам нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хууль болон “Алсын хараа-2050”-д нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцооны хамт ирүүлж, хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд оролцох намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817 - 1 : 2020 Тулгуур зарчим, Төрийн аудит MNS 6817 - 6 : 2020 Нийцлийн аудитын зарчим, Төрийн аудит MNS 6817 - 8 : 2020 Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2020 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2020-2022 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль болон “Алсын хараа-2050”, холбогдох бусад байгууллагаас авсан мэдээллийг шалгуур болгосон.

Дүгнэлт

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд оролцох Хөгжлийн хөтөлбөр намын “Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр”-т Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн аудит хийхэд хуульд нийцээгүй, эдийн засгийн үндэслэл тооцоо судалгаагүй зорилт, арга хэмжээ тусгасан нь хууль тогтоомжийн холбогдох шаардлагад нийцсэн гэх дүгнэлт гаргах боломжгүй байна.

Энэхүү дүгнэлтийн нэгдүгээр хавсралтаар “Алсын хараа-2050”-д нийцээгүй зорилт, арга хэмжээний жагсаалтыг, хоёрдугаар хавсралтаар санхүүжилтийн эх үүсвэр, зардлын дүн шаардлагатай зорилт, арга хэмжээний жагсаалтыг хүргүүлэв.

01101366

Дорнод аймаг дахь Төрийн аудитын газрын
дарга бөгөөд Тэргүүлэх аудиторын
2020 оны 07 дугаар сарын 08-ны 407 тоот
албан бичгийн хавсралт-1

Аудитын код ДОА-2020/05/-НА
2020 оны 06 сарын 30 өдөр

Нам, эвслийн нэр Хөгжлийн хөтөлбөр нам
Ажлын баримтын дугаар АБ-04

Нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигчийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ "Алсын хараа-2050"-д нийцэж буй эсэхийг шалгах хуудас

	Зорилт, арга хэмжээ	Нийцээгүй заалт	Тайлбар
1.	Улс төрийн намууд төрд ноёрхох, ард иргэдээ намын харьяалал, нутаг ус, итгэл үнэмшил, сүсэг бишрэл, өмч хөрөнгөөр нь алагчлан зааглаж, хуваан өмчлөх үзэгдлийг эцэс болгож, нийгмийн талцал, хуваагдлын үндэс болсон улс төрийн намын хатуу гишүүнчлэлээс татгалзах		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
2.	Улс төрийн намууд төрийн өндөр албан тушаалд дэвшүүлж сонгосон, томилуулсан хүнийхээ төлөө хүлээх хариуцлагыг чангатгаж, төрийн албан хаагчид хээл хахууль авлигын хэрэг үйлдсэн тохиолдолд хүлээх ял шийтгэлийг хүндрүүлж, төрийн албанд ажиллах эрхийг нь хязгаарлах		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
3.	Ард иргэдийг талцалд хүргэсэн нийгмийн амьдралын гол зангилаа асуудлууд түүний дотор Үндсэн хуулиар бүх ард түмний мэдэлд байхаар заасан асуудлыг ард түмний санал асуулгаар шийдэх ёсыг хэрэгжүүлж дэвшүүлэх		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
4.	Жендрийн эрх тэгш байдлыг хангах зорилгоор улс төрийн намууд бүх шатны сонгуульд нэр дэвших эмэгтэйчүүдийн квотыг 40%-иар тогтоох, төрийн албаны удирдах ажилтны 35-40%-ийг эмэгтэй нэр дэвшигчдээс сонгож байх		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
5.	Нүүдлийн соёл иргэншлийн үндсийн үндэс болсон малчин, мал, бэлчээрийн газар нутгийн дархлааг хангасан хууль эрх зүйн тогтвортой орчин бий болгох		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн

			нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
6.	Төрийн бодлогыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй төлөвлөж, шинжлэн судалж хэрэгжүүлдэг байх. Үүний тулд улс орны хөгжлийг төлөвлөх чадавхтай бодлого төлөвлөлтийн тогтолцоог бүрдүүлэх. Үндэсний эдийн засгийн бодлого, хэтийн төлөвийг тодорхойлох, төсөөлөхдөө дараах зарчмуудыг баримтлах • Хүний хөгжил • Эв зохицолтой хөгжил • Тэнцвэртэй хөгжил • Ногоон хөгжил • Хуримтлалтай хөгжил Хөрш орнуудтай хорших хөгжил		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
7.	Эдийн засгийн, эрх зүйн орчин бүхэл цогцоор дараах шаардлагуудад нийцүүлэн төгөлдөржүүлэн хэрэгжүүлэх, бүтцийг шинэчлэх, • Эдийн засгийн уналтыг зогсоох, тогтворжуулах, өсөлтийг хангах цогц бодлого хэрэгжүүлж, эдийн засгийн өсөлтийн жилийн дундаж хурдцыг нэмэгдүүлэх • Олон улсын стандартад нийцсэн өндөр хөгжил бүхий банк, санхүү, даатгал, хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгийн зах зээлийн үйлчилгээний тогтолцоог эрчимтэй хөгжүүлж хууль эрх зүйн орчин нь улам нээлттэй, ил тод хяналт зохицуулалттай болгох; • Орон нутгийн сонгуулийг намаас дэвшүүлдэггүй иргэд өөрснөө дэвшүүлдэг болгох хуульд өөрчлөлт оруулах • Эдийн засгийн чөлөөт бүсийг жинхэнэ утгаар нь бүрдүүлж газар нутгийг нь тэлж, эдийн засгийн чөлөөт бүсийн хуулийг сонгодог утгаар гаргаж хэрэгжүүлэх; • Үндэсний эдийн засгийн тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, тогтвортой байдлыг хэрэгжүүлэх, Төрийн бодлогын нэгдмэл байдлыг хангаж, эдийн засгийг улс төрийн нам, фракц, нам дамнасан бүлэглэлийн "улс төрийн барьцаа"-наас салгах • Төр, хувийн хэвшлийн үр ашигтай хамтын ажиллагааны тогтвортой орчинг бүрдүүлэх; Гадаадын хөрөнгө оруулагчдад тавих шаардлага, хамтарч ажиллах гэрээ хэлэлцээрүүдэд үндсэн хууль бусад хуулийг чанд мөрдөж улс орныхоо эрх ашгийг тууштай хамгаалах чадавх бүрдүүлэх;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
8.	Үндэсний эдийн засгийн бүтцийг нягтруулж, түлш, шатахуун, эрчим хүчний хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр бүрэн хангаж, нүүрс-хими, нефть-хими, өнгөт болон хар төмөрлөг, техник тоног төхөөрөмжийн салбарт өндөр технологи бүхий бага, дунд оврын үйлдвэрүүдээр эх орны түүхий эдийг боловсруулахыг дэмжсэн бодлого явуулах; • Эрчим хүч импортлогч орноос экспортлогч орон болох; • Эрчим хүчний дэвшилтэд технологийг нэвтрүүлж Орон нутагт сум дундын хэрэглээг хангах эко цахилгаан станц барих бодлогыг дэмжиж хэрэгжүүлэх; • Олборлолт - Экспортын чиг хандлагатай уул уурхайн салбарыг Олборлолт - Боловсруулалт - Экспортын чиг хандлагатай болгон өөрчлөх; • Эх орныхоо эрдэс түүхий эдийн баялгийг ариг гамтай, байгаль экологид хор хөнөөл учруулахгүйгээр олборлож, хамгийн үр ашигтай, хөрөнгө оруулалтаа богино хугацаанд нөхөж, үр өгөөжөө өгөх технологийн шатанд хүртэл боловсруулж, дотоод хэрэгцээгээ бүрэн хангаж, экспортын тогтвортой нөөц, эх үүсвэр бүрдүүлэх;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.

	Санхүүжүүлэх олон улсын банк, санхүүгийн байгууллага, гадаадын хөрөнгө оруулагчаа олсон нөхцөлд дундаж хүчин чадалтай өнгөт болон хар төмөрлөгийн үйлдвэр, ховор металлын үйлдвэр, химийн үйлдвэр, нефть боловсруулах үйлдвэр барихад зориулан төсөл хэрэгжүүлэх төр, хувийн хэвшлийн байгууллагуудад 10-15 жилийн хугацаатай баталгааг төрөөс гаргах механизмыг боловсруулж хэрэгжүүлэх;		
9.	Мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэлээр ард иргэдийнхээ хүнсний хэрэгцээг генийн өөрчлөлтгүй, экологийн цэвэр хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангаж, экспортлох хэмжээнд хүртэл тэтгэн хөгжүүлж, малчид, тариаланчдыг үнийн хэт алдагдалтай өөрчлөлт, зээлийн өрийн дарамтаас хамгаалах бодлого хэрэгжүүлэх; • Мал аж ахуй, газар тариалан, хүнсний ногооны бүтээгдэхүүнийг хамгийн өндөр технологиор иж бүрэн боловсруулах, дэлхийн стандартад нийцсэн экспортод гаргах чадамжийг бий болгож харилцан уялдаатай жижиг дунд үйлдвэрийг Баруун, Зүүн, Төвийн бүс болон төвийн бүсийн өмнөд дэд бүсэд байгуулах; • Хүн ардынхаа хүнс тэжээлийн хэрэгцээг генийн өөрчлөлтгүй экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр найдвартай хангаж, уламжлалт болон эрчимжсэн технологийг оновчтой хослуулан газар тариалан, жимс ногоо боловсруулах Хөдөө аж ахуй - аж үйлдвэрийн цогцолборыг **Дархан-Уул,** Дорнод, **Сэлэнгэ, Увс, Төв, Говь-Алтай , Хөвсгөл** аймгуудад байгуулах; Дэм дэмдээ хөдөлгөөн аймаг сумын төв, хот суурин газрын гэр хороололд өрхийн бичил үйлдвэрүүдийг хөгжүүлнэ.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
10.	Улс орны нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн хэрэгцээг бүрэн дүүрэн хангаж, дотоод зах зээлээ эзлэх хүчин чадал, технологи бүхий барилгын материал, барилга үйлдвэрлэлийн цогцолборыг хөгжүүлэх		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
11.	Орон зайн хувьд алслагдмал байгаа Байгалийн нөөц баялгийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, төвийн бүсэд байгаа боловсруулах үйлдвэрүүдэд нийлүүлэх хүдрийн тээвэрлэлтийн зардлыг бууруулах, хөрш хоёр орны ачаа эргэлтийг нэмэгдүүлэх, нэвтрүүлэх чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор хамгийн дөт богино замаар **европын хэсэгтэй холбохын тулд баруун бүсийн төмөр замын төслийг хэрэгжүүлэх** олон улсын хөрөнгө оруулагч, сонирхогч талуудтай хамтран улсын төсөвт хүндрэл учруулахгүйгээр үндэсний хөрөнгө оруулагчид болон гадаад түншлэлийн харилцан ашигтай хамтын ажиллагаагаар хэрэгжүүлэх		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
12.	Олон Улсын туршлагаар хувьцаа гаргах, спонсор байгууллагуудтай хамтран тээврийн асуудлыг шийдвэрлэнэ.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
13.	"Хүн" төвтэй нийгмийн хөгжлийн бодлого баримталж, иргэдийнхээ амьдралын аюулгүй байдлын баталгааг бэхжүүлж, хүнээ хөгжүүлж, амьдралын баталгааг сайжруулж ядуурлыг бууруулж нийгмийн дундаж давхаргыг тэлэх, • 2020-2024 онд цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмжийн доод хэмжээг 50%-иар үе шаттай нэмэгдүүлж цалингийн доод суурь үнэлгээг тогтоож өгнө. Цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмжийг тухайн жилийн инфляцийн жигнэсэн дундаж үзүүлэлтээр жилд нэг удаа индексжүүлж иргэдийн төлбөрийн чадварыг инфляцаас хамгаална.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.

14.	Боловсролын салбарын бүх шатны сургалтын хөтөлбөрийг орчин цагийн шинжлэх ухааны боловсрол олгох шаардлагад нийцүүлэн сайжруулж Монгол бичиг, кирилл бичиг эзэмших "Хос бичигтэн", гадаад хэл эзэмших " Хос хэлтэн" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ. • Хүүхэд, залуучуудын эх хэлний мэдлэгийг сайжруулах шаардлагын үүднээс 2021 оноос эхлэн их дээд сургуулийн элсэлтийн шалгалтын онооны 25 хувийг Монгол бичиг, Монгол хэлний найруулга, зөв бичих дүрмийн хичээлээр тооцож байх журамд шилжих; • 2021 оноос эхлэн төрийн албанд ажиллах ажилтнуудаас Монгол бичгийн шалгалт авдаг болох. Төрийн албанд тэнцэх босго оноог 90 болгох; • 2024 оноос Монгол бичгийг төрийн албаны ёсны бичиг болгох; • Үндэсний их дээд сургуулиудын сургалтын стандартыг олон улсын хүлээн зөвшөөрөх төвшинд тогтоох, сургалт, сорилт-туршилтын лаборатори судалгаа шинжилгээний баазтай байх шаардлагыг үндэсний стандарт болгон мөрдүүлэх; • Мэргэжилтэй ажилчин бэлтгэх шаардлагын дагуу орчин үеийн техник тоног төхөөрөмж материаллаг баазаар хангагдсан жишиг техник мэргэжлийн сургуулиудыг **Ховд, Архангай, Өмнөговь, Дорнод, Дархан-Уул** аймгуудад байгуулах; Шинжлэх ухаан, инновацийн салбарын санхүүжилтийг улсын төсвийн хөрөнгийн 1,5 хувьтай тэнцэх хэмжээнд тогтоож Шинжлэх Ухааны Академийн дэргэд үндэсний инновацийн төв байгуулах;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
15.	Эмнэлгийн үйлчилгээг цогцоор хөгжүүлж юуны өмнө, түгээмэл тархаж, иргэдийн эрүүл мэнд амь насанд ноцтой аюул учруулж буй өвчнийг дэлхийн түвшинд оношлох, эмчлэх **үндэсний төвүүдийг** төрөлжүүлэн бэхжүүлж, дэмжих; • Ард иргэдэд эрүүл аж төрөх зэрэг ойлголтыг дадуулж хүн өөрийн эрүүл мэндээ урьдчилан анхаардаг болгоно. • Орчин үеийн нарийн техник технологоор эмнэлгүүдийг тоноглож нарийн шинжилгээг эрүүл мэндийн даатгалаар хийдэг болгоно. • Эмч эмнэлгийн ажилчдын цалинг нэмэгдүүлэн төрөөс дэмжлэг үзүүлдэг болно. **Улаанбаатар хотод** түргэн тусламжийн төвүүдийн тоог нэмэгдүүлж 5-10 минутын дотор дуудлага очих хэмжээнд түргэн тусламжийн машины тоог нэмэгдүүлэх;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
16.	Монгол соёл иргэншлийн дэвшилтэт ололт, үнэт зүйлсийг уламжлал шинэчлэлийн ухаалаг зөв харьцаанд хадгалан, хамгаалах хөгжүүлэх замаар дэлхийн соёл урлагт үндэснийхээ соёлын эзлэх байр суурийг бэхжүүлэн, Монгол хэл, соёл мөхөж доройтох, өөр үндэсний хэл, соёлд уусан замхрах, өв уламжлал, ёс заншил алдагдах, оюун санааны амьдрал ядууран доройтохоос сэрэмжлэхэд соёл урлагийн бодлогын зорилт чиглэгдэнэ. • Үндэсний язгуур урлаг, уртын дуу, сонгодог урлагийн үндсэн төрлүүд болох. Сонгодог хөгжим, бүжгэн жүжиг, дуурь, уран зураг, баримлын урлагийг төрөөс дэмжиж ивээлдээ авах; Урлагийн гоц авьяастай хүүхдүүд, багш нарыг гадаадын алдартай сургуулиудад сургаж бэлтгэдэг байсан уламжлалыг сэргээж хөгжмийн консерватори байгуулах;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
17.	Их спорт, нийтийн биеийн тамирыг харилцан уялдаатай хөгжүүлж, Олимпийн наадамд тамирчдаа бэлтгэх асуудал төрийн анхааралд байлгана; • Олимпийн бэлтгэлийн **үндэсний төв цогцолборыг** байгуулна; • Сум орон нутагт спорт тэмцээнийг зохион байгуулах, хүүхэд залуучууд болон иргэдийг чөлөөт цагаа биеийн тамирт зарцуулах боломжийг нэмэгдүүлэх		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.

	• Сум орон нутгууд хоорондоо уралдаан тэмцээнийг сар улирлаар зохион байгуулах боломжийг бүрдүүлж, хүүхэд залуучуудыг сум дундын болон аймаг дүүргийн тэмцээнд оролцох идэвхийг нэмэгдүүлэх • Багш дасгалжуулагчдын ялангуяа анхны багш, бэлтгэл хангагчдын үнэлэмжийг дээшлүүлнэ; “Зөв хөгжилд хамтдаа” аяныг дэмжиж оюуны хувьсгал хийх		
18.	Байгаль орчноо хамгаалан тэтгэж, хүрээлэн буй орчныг эрүүлжүүлэх бодлогыг шинэ шатанд гаргана. • **Улаанбаатар хот** болон төв суурин газруудыг агаар, хөрс, усны бохирдлоос цэвэрлэх цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. • **Говь,** талын бүс нутагт ундны усыг аж ахуйн зориулалтаар хэрэглэхийг багасгахад хүчтэй түлхэц өгөх эдийн засаг, эрх зүйн орчин бүрдүүлнэ. • **Улаанбаатар хот,** бусад томоохон хот суурин газруудын цэвэрлэх байгууламж, хог хаягдлыг устгах, боловсруулах технологи, хүчин чадлыг олон улсын шилдэг жишигт хүргэж, хяналтыг тогтмолжуулна. • Аж ахуйн хэрэгцээний таримал ойн талбайнуудыг үүсгэн хөгжүүлнэ. • Цөлжилт эрчимтэй явж буй нутгуудад мал сүргийн бүтэц, маллагааны технологийг экологийн дарамт хамгийн бага байх шаардлагад нийцүүлэн зохицуулна. Ховордсон ан амьтан, ургамлыг уугуул нутагт нь буцаан үржүүлэх цогц арга хэмжээ авч, уул усыг нь дархлаажуулна.		- “Алсын хараа 2050”-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
19.	Байгаль орчны нөхөн сэргээлт хийгээгүй аж ахуйн нэгжүүдийг хар жагсаалтад оруулж, уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлаж, дахин шинээр хайгуулын болоод ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгохгүй байна.		- “Алсын хараа 2050”-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
20.	Газар түүний доорх баялаг ард түмний өмч гэсэн Үндсэн хуулийн заалтын хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор “Газрын тооллого” явуулах, Үүнд: • Бэлчээрийн газар • Дархан цаазат газар • Тусгай хамгаалалттай газар • Хувьчлагдсан газар • Түрээсийн гэрээтэй газар • Эзэмшүүлэх гэрээтэй газар, баялаг • Ашиглуулах гэрээтэй газар, баялаг • Хайгуулын гэрээтэй газар, баялаг • Гадаадын хөрөнгө оруулагчид, Олон Улсын банк санхүүгийн байгууллага, Гадаадын хөрөнгийн биржүүд дээр барьцаалагдсан газар, баялаг Дотоодын банк санхүүгийн байгууллага, компани, хувь хүнд барьцаалагдсан газар, баялаг		- “Алсын хараа 2050”-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
21.	Аялал жуулчлалын салбарт үндэсний онцлогт тулгуурласан хөтөлбөрүүдийг боловсруулж олон улсын стандартыг төлөвшүүлэхэд хууль эрх зүйн орчны шинэтгэл хийнэ. • Монголчуудын үүсэл гарвалын өлгий нутаг Орхоны хөндийг байгаль орчин, соёл, түүхийн өвийг төрийн хамгаалалтад авч, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгуур хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. • Байгалийн унаган байдлыг хадгалах замаар тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.		- “Алсын хараа 2050”-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.

	• Монгол Улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлого үзэл баримтлалд Монгол угсаатны нүүдлийн соёл иргэншлийг шингээсэн 4 улирлын өнгө төрх үзэсгэлэнт түүх соёлын дурсгалт газар, археологийн олдвор, дэлхийд нэн ховордсон биологийн олон төрөл зүйл зэрэг давуу талуудыг зүй зохистой хослуулсан, гадаад дотоодын жуулчдын эрэлт хэрэгцээ сонирхолд нийцсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх. Гадаад дотоодын аялал жуулчлалыг нутгийн иргэдийн шууд оролцоонд тулгуурласан экологийн баримжаатай үзэл баримтлалыг Монгол улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлогын баримт бичигт тусган хэрэгжүүлнэ.		
22.	Монгол Улсын гадаад бодлогын энх тайван, эв найрамдал, түншлэлийг эрхэмлэсэн уламжлалыг улам гүнзгийрүүлэн хөгжүүлнэ: • Гадаад орнуудтай түншлэн хамтран ажиллах бүх хүрээнд үндэснийхээ эрх ашгийг найдвартай хамгаалан ул суурьтай хандах зарчмыг тууштай баримталж, нэгэнт харилцан тохиролцсон хүрээндээ найдвартай, хариуцлагатай түнш байх баталгаа бүрдүүлэх **эрх зүй, зохион байгуулалтын нөхцөл** бий болгоно. Хил залгаа хоёр хөрш оронтой харилцаа, хамтын ажиллагаагаа цаашид өргөтгөн хөгжүүлэхэд онцгой ач холбогдол өгч, хөрш тус бүртэйгээ харилцан ашигтай, тэгш хэмтэй, тэнцвэртэй, хөгжил дэвшилд чиглэсэн тогтвортой худалдаа, хамтын ажиллагаа эрхлэх чиглэл баримтална.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
23.	Гадаадын хөрөнгө оруулагчидтай гэрээ хэлцэл хийхдээ Монгол Улсын тухайн үеийн хууль тогтоомжийг зөрчсөн бүх үйлдлүүдийг нэн анхааралтай шинжлэн үнэлж, улс үндэснийхээ эрх ашгийг хохироосон актуудыг хүчингүй болгох буюу өөрчлөх, Монголын талаас ийм үйлдэл хийсэн хүмүүст хуулийн хариуцлага хүлээлгэх арга хэмжээ авна.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
24.	Улс орныхоо гадаад, дотоод орчин нөхцөлийг бодитой үнэлж, даяаршлын үед үндэснийхээ язгуур эрх ашгийг баталгаажуулан хамгаалахад чиглэсэн батлан хамгаалах бодлогоо хадгалан уламжлуулна. • Насанд хүрсэн бүх эрэгтэйчүүд, цэргийн боловсрол олж, 18-45 насны эрчүүд 5 жил тутам улирлын цугларалтаар бэлтгэлээ сэргээх тогтолцоотой болох; • Хилийн хамгаалалтыг мэргэжлийн цэрэг болон нутгийн иргэдийн хамтын ажиллагаанд тулгуурлан бататгах; • Богино хугацаанд шилжин байрлаж, үүрэг даалгавар биелүүлэх чадвартай, мэргэжлийн десантын цэрэгтэй болох; Олон улсын энхийг сахиулах хүчний үйл ажиллагаанд оролцох мэргэшсэн цэрэг, офицеруудыг бэлтгэх тогтолцоог цаашид боловсронгуй болгон хөгжүүлэх;		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
25.	Орон нутгийн байгалийн баялаг, түүхий эдэд түшиглэсэн үйлдвэрүүдийг төрөлжүүлэн хөгжүүлж нэгдсэн стандарттай болгох		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
26.	Дэлхийн стандартад нийцсэн жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэхийн тулд паранченз оруулах		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.

27.	Уул уурхайн түүхий эдийг түүхийгээр нь экспортлохгүй эрх зүйн орчныг буй болгож хагас, бүрэн боловсруулах төмрийн хүдэр, ховор элемент, жонш, вольфрам үнэт ба хагас үнэт чулуунуудыг боловсруулах хүнд үйлдвэрүүдийг бүтээн байгуулах		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээ нь макро түвшний хүрээний зорилтод тусгагдсан байгаа нь Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан нутгийн өөрөө удирдах ёсны шийдвэрлэх асуудлын хүрээнд нийцэхгүй байна.
28.	Мөнгийг хэт шүтсэн сэтгэлгээг өөрчилнө		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээнд тусгагдаагүй байна.
29.	Төв банкны бодлогод өөрчлөлт хийж гадаадын мөнгө хүүлэгчдийг хязгаарлаж арилжааны банкууд, ББСБ, ХЗХ-ын хүүний дээд хязгаарыг хуулиар тогтоож өгнө		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээнд тусгагдаагүй байна.
30.	Үндэсний мөнгөний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж доллар төгрөгийн харьцааг ойртуулна.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээнд тусгагдаагүй байна.
31.	Бичил бизнесийг дэмжих сантай болно.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээнд тусгагдаагүй байна.
32.	Гадаад өрийн даацыг багасгах замаар гадаадаас зээл авахгүй байх гарцыг олж өрийн дарамтгүй болно.		- "Алсын хараа 2050"-д уг арга хэмжээнд тусгагдаагүй байна.

Дорнод аймаг дахь Төрийн аудитын газрын
дарга бөгөөд Тэргүүлэх аудиторын
2020 оны 07 дугаар сарын 08-ны 481 тоот
албан бичгийн хавсралт-2

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардлагатай зорилт, арга хэмжээний жагсаалт

/сая төгрөгөөр/

№	Намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт тусгагдсан санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээ	Шаардагдах зардлын нийт (сая төгрөгөөр)	Мөрийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүгийн эх үүсвэр болон зардлын дүн /он тус бүрээр/																								Тайлбар
			2021						2022						2023						2024						
			Улсын болон орон нутгийн төсөв	Гадаадын зээл	Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт	Засгийн газрын гадаад, дотоод үнэт цаас	Концессын гэрээ	Бусад эх үүсвэр, тусламж	Улсын болон орон нутгийн төсөв	Гадаадын зээл	Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт	Засгийн газрын гадаад, дотоод үнэт цаас	Концессын гэрээ	Бусад эх үүсвэр, тусламж	Улсын болон орон нутгийн төсөв	Гадаадын зээл	Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт	Засгийн газрын гадаад, дотоод үнэт цаас	Концессын гэрээ	Бусад эх үүсвэр, тусламж	Улсын болон орон нутгийн төсөв	Гадаадын зээл	Гадаад, дотоодын хөрөнгө	Засгийн газрын гадаад, дотоод үнэт цаас	Концессын гэрээ	Бусад эх үүсвэр, тусламж	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27

	Эдийн засгийн, эрх зүйн орчин бүхэл цогцоор дараах шаардлагуудад нийцүүлэн төгөлдөржүүлэн хэрэгжүүлэх, бүтцийг шинэчлэх, • **Эдийн засгийн уналтыг зогсоох, тогтворжуулах, өсөлтийг хангах цогц бодлого хэрэгжүүлж, эдийн засгийн өсөлтийн жилийн дундаж хурдцыг нэмэгдүүлэх** • **Олон улсын стандартад нийцсэн өндөр хөгжил бүхий банк, санхүү, даатгал, хөрөнгө оруулалтын сан, хөрөнгийн зах зээлийн үйлчилгээний тогтолцоог эрчимтэй хөгжүүлж хууль эрх зүйн орчин нь улам нээлттэй, ил тод хяналт зохицуулалттай болгох;** • **Орон нутгийн сонгуулийг намаас дэвшүүлдэггүй иргэд өөрсдөө дэвшүүлдэг болгох хуульд өөрчлөлт оруулах** • **Эдийн засгийн чөлөөт бүсийг жинхэнэ утгаар нь бүрдүүлж газар нутгийг нь тэлж, эдийн засгийн чөлөөт бүсийн хуулийг сонгодог утгаар гаргаж хэрэгжүүлэх;** • Үндэсний эдийн засгийн тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, тогтвортой байдлыг хэрэгжүүлэх, Төрийн бодлогын нэгдмэл байдлыг хангаж, эдийн засгийг улс төрийн нам, фракц, нам дамнасан бүлэглэлийн "улс төрийн барьцаа"-наас салгах • Төр, хувийн хэвшлийн үр ашигтай хамтын ажиллагааны тогтвортой орчинг бүрдүүлэх; Гадаадын хөрөнгө оруулагчдад тавих шаардлага, хамтарч ажиллах гэрээ хэлэлцээрүүдэд үндсэн хууль бусад хуулийг чанд мөрдөж **улс орныхоо** эрх ашгийг тууштай хамгаалах чадавх бүрдүүлэх;																									
	Үндэсний эдийн засгийн бүтцийг нягтруулж, түлш, шатахуун, эрчим хүчний хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр бүрэн хангаж, нүүрс-химиа, нефть-химиа, өнгөт болон хар төмөрлөг, техник тоног төхөөрөмжийн салбарт өндөр технологи бүхий бага, дунд оврын үйлдвэрүүдээр эх орны түүхий эдийг боловсруулахыг дэмжсэн бодлого явуулах; •Эрчим хүч импортлогч орноос экспортлогч орон болох; •Эрчим хүчний дэвшилтэд технологийг нэвтрүүлж Орон нутагт сум дундын хэрэглээг хангах эко цахилгаан станц барих бодлогыг дэмжиж хэрэгжүүлэх; •Олборлолт - Экспортын чиг хандлагатай уул уурхайн салбарыг Олборлолт -																									

	Боловсруулалт - Экспортын чиг хандлагатай болгон өөрчлөх; •Эх орныхоо эрдэс түүхий эдийн баялгийг ариг гамтай, байгаль экологид хор хөнөөл учруулахгүйгээр олборлож, хамгийн үр ашигтай, хөрөнгө оруулалтаа богино хугацаанд нөхөж, үр өгөөжөө өгөх технологийн шатанд хүртэл боловсруулж, дотоод хэрэгцээгээ бүрэн хангаж, экспортын тогтвортой нөөц, эх үүсвэр бүрдүүлэх; Санхүүжүүлэх олон улсын банк, санхүүгийн байгууллага, гадаадын хөрөнгө оруулагчаа олсон нөхцөлд дундаж хүчин чадалтай өнгөт болон хар төмөрлөгийн үйлдвэр, ховор металлын үйлдвэр, химийн үйлдвэр, нефть боловсруулах үйлдвэр барихад зориулан төсөл хэрэгжүүлэх төр, хувийн хэвшлийн байгууллагуудад 10-15 жилийн хугацаатай баталгаа төрөөс гаргах механизмыг боловсруулж хэрэгжүүлэх;																									
	Мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэлээр ард иргэдийнхээ хүнсний хэрэгцээг генийн өөрчлөлтгүй, экологийн цэвэр хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангаж, экспортлох хэмжээнд хүртэл тэтгэн хөгжүүлж, малчид, тариаланчдыг үнийн хэт алдагдалтай өөрчлөлт, зээлийн өрийн дарамтаас хамгаалах бодлого хэрэгжүүлэх; • Мал аж ахуй, газар тариалан, хүнсний ногооны бүтээгдэхүүнийг хамгийн өндөр технологиор иж бүрэн боловсруулах, дэлхийн стандартад нийцсэн экспортод гаргах чадамжийг бий болгож харилцан уялдаатай жижиг дунд үйлдвэрийг Баруун, Зүүн, Төвийн бүс болон төвийн бүсийн өмнөд дэд бүсэд байгуулах; • Хүн ардынхаа хүнс тэжээлийн хэрэгцээг генийн өөрчлөлтгүй экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр найдвартай хангаж, уламжлалт болон эрчимжсэн технологийг оновчтой хослуулан газар тариалан, жимс ногоо боловсруулах Хөдөө аж ахуй - аж үйлдвэрийн цогцолборыг **Дархан-Уул, Дорнод, Сэлэнгэ, Увс, Төв, Говь-Алтай , Хөвсгөл** аймгуудад байгуулах; Дэм дэмдээ хөдөлгөөн аймаг сумын төв, хот суурин газрын гэр хороололд өрхийн бичил үйлдвэрүүдийг хөгжүүлнэ.																									
	Улс орны нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн хэрэгцээг бүрэн дүүрэн хангаж, дотоод зах зээлээ эзлэх хүчин чадал, технологи бүхий барилгын материал, барилга үйлдвэрлэлийн цогцолборыг хөгжүүлэх																									

	Орон зайн хувьд алслагдмал байгаа Байгалийн нөөц баялгийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, төвийн бүсэд байгаа боловсруулах үйлдвэрүүдэд нийлүүлэх хүдрийн тээвэрлэлтийн зардлыг бууруулах, хөрш хоёр орны ачаа эргэлтийг нэмэгдүүлэх, нэвтрүүлэх чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор хамгийн дөт богино замаар **европын хэсэгтэй холбохын тулд баруун бүсийн төмөр замын төслийг хэрэгжүүлэх** олон улсын хөрөнгө оруулагч, сонирхогч талуудтай хамтран улсын төсөвт хүндрэл учруулахгүйгээр үндэсний хөрөнгө оруулагчид болон гадаад түншлэлийн харилцан ашигтай хамтын ажиллагаагаар хэрэгжүүлэх																										
	Олон Улсын туршлагаар хувьцаа гаргах, спонсор байгууллагуудтай хамтран тээврийн асуудлыг шийдвэрлэнэ.																										
	Боловсролын салбарын бүх шатны сургалтын хөтөлбөрийг орчин цагийн шинжлэх ухааны боловсрол олгох шаардлагад нийцүүлэн сайжруулж Монгол бичиг, кирилл бичиг эзэмших "Хос бичигтэн", гадаад хэл эзэмших " Хос хэлтэн" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ. • Хүүхэд, залуучуудын эх хэлний мэдлэгийг сайжруулах шаардлагын үүднээс 2021 оноос эхлэн их дээд сургуулийн элсэлтийн шалгалтын онооны 25 хувийг Монгол бичиг, Монгол хэлний найруулга, зөв бичих дүрмийн хичээлээр тооцож байх журамд шилжих; • 2021 оноос эхлэн төрийн албанд ажиллах ажилтнуудаас Монгол бичгийн шалгалт авдаг болох. Төрийн албанд тэнцэх босго оноог 90 болгох; • **2024 оноос** Монгол бичгийг төрийн албаны ёсны бичиг болгох; • Үндэсний их дээд сургуулиудын сургалтын стандартыг олон улсын хүлээн зөвшөөрөх төвшинд тогтоох, сургалт, сорилт-туршилтын лаборатори судалгаа шинжилгээний баазтай байх шаардлагыг үндэсний стандарт болгон мөрдүүлэх; • Мэргэжилтэй ажилчин бэлтгэх шаардлагын дагуу орчин үеийн техник тоног төхөөрөмж материаллаг баазаар хангагдсан жишиг техник мэргэжлийн сургуулиудыг **Ховд, Архангай, Өмнөговь,** Дорнод, **Дархан-Уул аймгуудад** байгуулах; Шинжлэх ухаан, инновацийн салбарын санхүүжилтийг улсын төсвийн хөрөнгийн 1,5 хувьтай тэнцэх хэмжээнд тогтоож Шинжлэх																										

	Ухааны Академийн дэргэд үндэсний инновацийн төв байгуулах;																										
	Эмнэлгийн үйлчилгээг цогцоор хөгжүүлж юуны өмнө, түгээмэл тархаж, иргэдийн эрүүл мэнд амь насанд ноцтой аюул учруулж буй өвчнийг дэлхийн түвшинд оношлох, эмчлэх **үндэсний төвүүдийг** төрөлжүүлэн бэхжүүлж, дэмжих; • Ард иргэдэд эрүүл аж төрөх зэрэг ойлголтыг дадуулж хүн өөрийн эрүүл мэндээ урьдчилан анхаардаг болгоно. • Орчин үеийн нарийн техник технологоор эмнэлгүүдийг тоноглож нарийн шинжилгээг эрүүл мэндийн даатгалаар хийдэг болгоно. • Эмч эмнэлгийн ажилчдын цалинг нэмэгдүүлэн төрөөс дэмжлэг үзүүлдэг болно. **Улаанбаатар хотод** түргэн тусламжийн төвүүдийн тоог нэмэгдүүлж 5-10 минутын дотор дуудлага очих хэмжээнд түргэн тусламжийн машины тоог нэмэгдүүлэх;																										
	Монгол соёл иргэншлийн дэвшилтэт ололт, үнэт зүйлсийг уламжлал шинэчлэлийн ухаалаг зөв харьцаанд хадгалан, хамгаалах хөгжүүлэх замаар дэлхийн соёл урлагт үндэснийхээ соёлын эзлэх байр суурийг бэхжүүлэн, Монгол хэл, соёл мөхөж доройтох, өөр үндэсний хэл, соёлд уусан замхрах, өв уламжлал, ёс заншил алдагдах, оюун санааны амьдрал ядууран доройтохоос сэрэмжлэхэд соёл урлагийн бодлогын зорилт чиглэгдэнэ. • Үндэсний язгуур урлаг, уртын дуу, сонгодог урлагийн үндсэн төрлүүд болох. Сонгодог хөгжим, бүжгэн жүжиг, дуурь, уран зураг, баримлын урлагийг төрөөс дэмжиж ивээлдээ авах; Урлагийн гоц авьяастай хүүхдүүд, багш нарыг гадаадын алдартай сургуулиудад сургаж бэлтгэдэг байсан уламжлалыг сэргээж хөгжмийн консерватори байгуулах;																										
	Их спорт, нийтийн биеийн тамирыг харилцан уялдаатай хөгжүүлж, Олимпийн наадамд тамирчдаа бэлтгэх асуудал төрийн анхааралд байлгана; • Олимпийн бэлтгэлийн үндэсний төв цогцолборыг байгуулна; • Сум орон нутагт спорт тэмцээнийг зохион байгуулах, хүүхэд залуучууд болон иргэдийг чөлөөт цагаа биеийн тамирт зарцуулах боломжийг нэмэгдүүлэх • Сум орон нутгууд хоорондоо уралдаан тэмцээнийг сар улирлаар зохиоч байгуулах																										

	боломжийг бүрдүүлж, хүүхэд залуучуудыг сум дундын болон аймаг дүүргийн тэмцээнд оролцох идэвхийг нэмэгдүүлэх • Багш дасгалжуулагчдын ялангуяа анхны багш, бэлтгэл хангагчдын үнэлэмжийг дээшлүүлнэ; "Зөв хөгжилд хамтдаа" аяныг дэмжиж оюуны хувьсгал хийх																									
	Байгаль орчноо хамгаалан тэтгэж, хүрээлэн буй орчныг эрүүлжүүлэх бодлогыг шинэ шатанд гаргана. • **Улаанбаатар хот болон төв суурин газруудыг агаар, хөрс, усны бохирдлоос цэвэрлэх цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.** • Говь, талын бүс нутагт ундны усыг аж ахуйн зориулалтаар хэрэглэхийг багасгахад хүчтэй түлхэц өгөх эдийн засаг, эрх зүйн орчин бүрдүүлнэ. • **Улаанбаатар хот,** бусад томоохон хот суурин газруудын цэвэрлэх байгууламж, хог хаягдлыг устгах, боловсруулах технологи, хүчин чадлыг олон улсын шилдэг жишигт хүргэж, хяналтыг тогтмолжуулна. • Аж ахуйн хэрэгцээний таримал ойн талбайнуудыг үүсгэн хөгжүүлнэ. • Цөлжилт эрчимтэй явж буй нутгуудад мал сүргийн бүтэц, маллагааны технологийг экологийн дарамт хамгийн бага байх шаардлагад нийцүүлэн зохицуулна. Ховордсон ан амьтан, ургамлыг уугуул нутагт нь буцаан үржүүлэх цогц арга хэмжээ авч, уул усыг нь дархлаажуулна.																									
	Байгаль орчны нөхөн сэргээлт хийгээгүй аж ахуйн нэгжүүдийг хар жагсаалтад оруулж, уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлаж, дахин шинээр хайгуулын болоод ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгохгүй байна.																									
	Газар түүний доорх баялаг ард түмний өмч гэсэн Үндсэн хуулийн заалтын хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор "Газрын тооллого" явуулах, Үүнд: • Бэлчээрийн газар • Дархан цаазат газар • Тусгай хамгаалалттай газар • Хувьчлагдсан газар • Түрээсийн гэрээтэй газар • Эзэмшүүлэх гэрээтэй газар, баялаг • Ашиглуулах гэрээтэй газар, баялаг • Хайгуулын гэрээтэй газар, баялаг																									

	• Гадаадын хөрөнгө оруулагчид, Олон Улсын банк санхүүгийн байгууллага, Гадаадын хөрөнгийн биржүүд дээр барьцаалагдсан газар, баялаг Дотоодын банк санхүүгийн байгууллага, компани, хувь хүнд барьцаалагдсан газар, баялаг																										
	Аялал жуулчлалын салбарт үндэсний онцлогт тулгуурласан хөтөлбөрүүдийг боловсруулж олон улсын стандартыг төлөвшүүлэхэд хууль эрх зүйн орчны шинэтгэл хийнэ. • Монголчуудын үүсэл гарвалын өлгий нутаг **Орхоны хөндийг** байгаль орчин, соёл, түүхийн өвийг төрийн хамгаалалтад авч, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгуур хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. • Байгалийн унаган байдлыг хадгалах замаар тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ. • Монгол Улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлого үзэл баримтлалд Монгол угсаатны нүүдлийн соёл иргэншлийг шингээсэн 4 улирлын өнгө төрх үзэсгэлэнт түүх соёлын дурсгалт газар, археологийн олдвор, дэлхийд нэн ховордсон биологийн олон төрөл зүйл зэрэг давуу талуудыг зүй зохистой хослуулсан, гадаад дотоодын жуулчдын эрэлт хэрэгцээ сонирхолд нийцсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх. Гадаад дотоодын аялал жуулчлалыг нутгийн иргэдийн шууд оролцоонд тулгуурласан экологийн баримжаатай үзэл баримтлалыг Монгол улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлогын баримт бичигт тусган хэрэгжүүлнэ.																										
	Монгол Улсын гадаад бодлогын энх тайван, эв найрамдал, түншлэлийг эрхэмлэсэн уламжлалыг улам гүнзгийрүүлэн хөгжүүлнэ: • Гадаад орнуудтай түншлэн хамтран ажиллах бүх хүрээнд үндэснийхээ эрх ашгийг найдвартай хамгаалан ул суурьтай хандах зарчмыг тууштай баримталж, нэгэнт харилцан тохиролцсон хүрээндээ найдвартай, хариуцлагатай түнш байх баталгаа бүрдүүлэх **эрх зүй, зохион байгуулалтын нөхцөл бий болгоно.** Хил залгаа хоёр хөрш оронтой харилцаа, хамтын ажиллагаагаа цаашид өргөтгөн хөгжүүлэхэд онцгой ач холбогдол өгч, хөрш тус бүртэйгээ харилцан ашигтай, тэгш хэмтэй, тэнцвэртэй, хөгжил дэвшилд чиглэсэн тогтвортой худалдаа, хамтын ажиллагаа эрхлэх чиглэл баримтална.																										

	Гадаадын хөрөнгө оруулагчидтай гэрээ хэлцэл хийхдээ Монгол Улсын тухайн үеийн хууль тогтоомжийг зөрчсөн бүх үйлдлүүдийг нэн анхааралтай шинжлэн үнэлж, улс үндэснийхээ эрх ашгийг хохироосон актуудыг хүчингүй болгох буюу өөрчлөх, Монголын талаас ийм үйлдэл хийсэн хүмүүст хуулийн хариуцлага хүлээлгэх арга хэмжээ авна.																									
	Улс орныхоо гадаад, дотоод орчин нөхцөлийг бодитой үнэлж, даяаршлын үед үндэснийхээ язгуур эрх ашгийг баталгаажуулан хамгаалахад чиглэсэн батлан хамгаалах бодлогоо хадгалан уламжлуулна. • Насанд хүрсэн бүх эрэгтэйчүүд, цэргийн боловсрол олж, 18-45 насны эрчүүд 5 жил тутам улирлын цугларалтаар бэлтгэлээ сэргээх тогтолцоотой болох; • Хилийн хамгаалалтыг мэргэжлийн цэрэг болон нутгийн иргэдийн хамтын ажиллагаанд тулгуурлан бататгах; • Богино хугацаанд шилжин байрлаж, үүрэг даалгавар биелүүлэх чадвартай, мэргэжлийн десантын цэрэгтэй болох; Олон улсын энхийг сахиулах хүчний үйл ажиллагаанд оролцох мэргэшсэн цэрэг, офицеруудыг бэлтгэх тогтолцоог цаашид боловсронгуй болгон хөгжүүлэх;																									
	Орон нутгийн байгалийн баялаг, түүхий эдэд түшиглэсэн үйлдвэрүүдийг төрөлжүүлэн хөгжүүлж нэгдсэн стандарттай болгох																									
	Дэлхийн стандартад нийцсэн жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэхийн тулд паранченз оруулах																									
	Уул уурхайн түүхий эдийг түүхийгээр нь экспортлохгүй эрх зүйн орчныг бий болгож хагас, бүрэн боловсруулах төмрийн хүдэр, ховор элемент, жонш, вольфрам үнэт ба хагас үнэт чулуунуудыг боловсруулах хүнд үйлдвэрүүдийг бүтээн байгуулах																									
	Хүнсний үйлдвэрийн бүтээгдэхүүнүүд үйлдвэрлэхдээ ард иргэдийн эрүүл мэндийг дэмжих нэмэлт витамин эрдсүүдээр баяжуулах.																									
	Өрхийн үйлдвэрлэл эрхэлдэг, бичил үйлдвэрлэл эрхэлдэг ард иргэдийг дэмжсэн төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлж жижиг дунд үйлдвэрлэгч болгон хөгжүүлнэ.																									
	Мөнгийг хэт шүтсэн сэтгэлгээг өөрчилнө																									

	Төв банкны бодлогод өөрчлөлт хийж гадаадын мөнгө хүүлэгчдийг хязгаарлаж арилжааны банкууд, ББСБ, ХЗХ-ын хүүний дээд хязгаарыг хуулиар тогтоож өгнө																									
	Үндэсний мөнгөний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж доллар төгрөгийн харьцааг ойртуулна.																									
	Бичил бизнесийг дэмжих сантай болно.																									
	Гадаад өрийн дааcыг багасгах замаар гадаадаас зээл авахгүй байх гарцыг олж өрийн дарамтгүй болно.																									
	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр авах бараа үйлчилгээг дотоодын аж ахуйн нэгж, үндэсний үйлдвэрлэгчдээс авдаг системийг хэвшүүлэх																									

Тайлбар: Эдийн засгийн тооцоо судалгаа огт хийгээгүй байна.